

การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากผลิตผลทางการเกษตร ตามแนวคิดเศรษฐกิจ
สร้างสรรค์ ภายใต้การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนตำบลทุ่งแล้ง
อำเภอคลอง จังหวัดแพร่

Creating Value Added Products from Agricultural Products According
to The Concept of Creative Economy Under the Participation of
Community Members Thung Laeng Subdistrict,
Long District, Phrae Province

ชัยวัฒน์ สมศรี¹, วิยะณี ดังก้อง², กรรณิการ์ เสวตปวิช³, จุฬารณณ์ ดวงตาตำ⁴
Chaiwat Somsri¹, Wiyanee Dangkong², Kanniga Sawetpawit³, Chulaporn Duangtadum⁴

วิทยาลัยชุมชนแพร่¹, วิทยาลัยชุมชนแพร่², วิทยาลัยชุมชนแพร่³, วิทยาลัยชุมชนแพร่⁴
Phrae Community College¹, Phrae Community College²,
Phrae Community College³, Phrae Community College⁴
Email: Chaiwat4057@gmail.com

(Received: February 14, 2023; Revised: February 27, 2023; Accepted: February 27, 2023)

บทคัดย่อ

การวิจัย มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทและความต้องการของชุมชนในการสร้าง มูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากผลิตผลทางการเกษตร ของสมาชิกชุมชนตำบลทุ่งแล้ง 2) เพื่อพัฒนา หลักสูตรในการการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากผลิตผลทางการเกษตรของสมาชิกชุมชนตำบล ทุ่งแล้ง และ 3) เพื่อประเมินผล การฝึกอบรมการสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสูตรในการการสร้าง มูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากผลิตผลทางการเกษตรของสมาชิกชุมชนตำบลทุ่งแล้ง เป็นการวิจัยแบบ ผสมผสาน กลุ่มตัวอย่าง คือ ตัวแทนกลุ่มสมาชิกเกษตร ในตำบลทุ่งแล้ง จำนวน 24 คน สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยคือแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา การวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสนทนากลุ่มกับกลุ่มเป้าหมาย 12 คน สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

ผลการวิจัยพบว่า ตำบลทุ่งแล้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนบน ภายใต้การปกครองของ อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ ประกอบด้วย 12 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากร จำนวน 7,242 คน มีความต้องการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของกล้วย โดยการพัฒนาศูนย์ผลิตผลกล้วยแปรรูป แครกเกอร์ บรรจุภัณฑ์และช่องทางการจำหน่าย จากการประเมินความพึงพอใจของการเข้าร่วมการอบรมพัฒนาสัมมาชีพ ผู้เข้าร่วมอบรมมีความพึงพอใจโดยรวมใน ระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.59 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.49 โดยเรียงลำดับด้าน ความพึงพอใจจากมากที่สุดคือ การให้บริการของเจ้าหน้าที่ รองลงมาคือ ด้านประโยชน์ที่ได้ จากการอบรม ความพึงพอใจด้านวิทยากร และ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ตามลำดับ โดยผล ที่ได้จาก การวิจัยสามารถสร้างให้เกิดอาชีพเสริมในชุมชน ก่อให้เกิดรายได้ในครัวเรือน สนับสนุนความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนตำบลทุ่งแล้ง

คำสำคัญ: ทรัพยากรพื้นฐาน, การมีส่วนร่วม, มูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์, เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the context and needs of the community in creating value added products from agricultural products of Thung Laeng Sub-District community members, 2) to develop a curriculum for creating value-added products from agricultural products of Thung Laeng Sub-District community members, and 3) to evaluate the results of the training to build a livelihood with a course on creating value-added products from agricultural products of Thung Laeng Sub-District community members. This study was mixed methods research. The sample consisted of 30 representatives of agricultural members in Thung Laeng sub-district by purposive sampling. The research instrument was a questionnaire. The data were analyzed with descriptive statistics. For qualitative research tool was focus group discussion for 12 samples using by Purposive Sampling.

The results indicated that Thung Laeng Sub-District was in the upper northern region under the administration of Long District, Phrae Province, Consists of 12 villages with a population of 7,242 people. There was a need to add value to banana agricultural products by developing a course on banana chips products, brands, packaging, and distribution channels. From the satisfaction assessment of the participation in the vocational development training, the participants had the highest level of overall satisfaction with a mean of 4.59 and a standard deviation of 0.49. The satisfaction ranked from the highest was staff service, followed by training benefits, instructor satisfaction, and amenities, respectively. The results of the research can create additional occupations in the community, generate household income, and support the strength of the grassroots economy of the Thung Laeng Sub-District community.

Keywords: Resources base, Participation, Value added, Creative economy

บทนำ

การเชื่อมโยงของทุกส่วนของโลกเป็นโลกที่ไร้พรมแดนส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ประชากร เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมอย่างมากมาแล้วแผ่ขยายเป็นวงกว้าง ประเทศไทยเองก็ได้รับอิทธิพลจาก กระแสนี้เช่นกัน เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจ และสังคมที่เชื่อมโยงและพึ่งพิงกับ ต่างประเทศสูง ทำให้หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเผชิญกับการแข่งขันและการคุกคามจากปัจจัยภายนอก ในขณะที่เดียวกันก็ประสบปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากภายในด้วย (อารีย์ นัยพินิจ ภัทรพงษ์ เกริกสกุล และธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร, 2557 : 1-17) ในยุคโลกาภิวัตน์เชื่อว่ามีปัจจัยสำคัญที่ทำให้องค์กร สามารถดำรงอยู่และแข่งขันได้คือความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มโดยใช้ทรัพยากร พื้นฐานที่มีอยู่ขององค์กร โดยความคิดสร้างสรรค์ของบุคคลเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างสรรค์นวัตกรรม (Trompenaars, F. and Hampden-Turner, 2010) และความคิดสร้างสรรค์เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้าง ประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพื่อความอยู่รอดและเติบโตขององค์กร (Andriopoulos, C. and Lowe, 2000: 734-742)

จังหวัดแพร่ได้กำหนดวิสัยทัศน์ของจังหวัด ว่า “เมืองไม้สัก วิถีชีวิต วัฒนธรรมล้านนา ภูมิปัญญา ท้องถิ่นสู่มาตรฐานสากล” และได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดที่สำคัญรวม 3 ด้าน ดังนี้

การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน แก้ไขปัญหาความยากจนและกระจายรายได้ การพัฒนาที่ยั่งยืน และการบริหารจัดการเมืองที่ดี โดยเป้าประสงค์ 5 ด้าน ดังนี้ ด้านผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นพัฒนาไปสู่สากล ประชาชนมีระดับรายได้และคุณภาพ ชีวิตที่ดีขึ้น ด้านวัฒนธรรมของเมืองแพร่เลื่องชื่อเป็นที่ประทับใจสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวและ ผู้มาเยือน ด้านผลิตผลทางการเกษตรปลอดภัยต่อผู้บริโภคและสามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้น ด้าน มีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาภัยแล้ง อุทกภัย รวมทั้งพัฒนาจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และด้านส่วนราชการสามารถ ให้บริการและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านกลยุทธ์ มี 3 ประเด็นหลักๆ คือ ประเด็นแรก ยุทธศาสตร์การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการ แก้ไขปัญหาความยากจนและกระจายรายได้ กลยุทธ์มุ่งพัฒนาผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล หนึ่ง ผลิตภัณฑ์ OTOP วิสาหกิจชุมชน SMEs ส่งเสริมการค้า การลงทุน การอนุรักษ์ส่งเสริม วัฒนธรรมและพัฒนาการท่องเที่ยว พัฒนาส่งเสริมการเกษตรปลอดภัยและอุตสาหกรรม การเกษตร ประเด็นที่สองยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนประกอบด้วยกลยุทธ์อนุรักษ์และพัฒนา ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และพัฒนาภูมิคุ้มกัน ประเด็นที่สามประเด็นยุทธศาสตร์ การบริหารจัดการเมืองที่ดี ประกอบด้วยกลยุทธ์พัฒนาการบริการและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน และพัฒนาคุณภาพชีวิตและทรัพยากรมนุษย์ (งานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดแพร่, 2565) นำมาบูรณาการกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก บนพื้นฐานของการ สร้างสรรค์งาน (Creativity) การใช้ทรัพย์สินทางปัญญา ที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม การส่งสมความรู้ของสังคม เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ ภาครัฐพยายามปรับโครงสร้างทางการกระตุ้นชุมชนเข้มแข็งด้วยการพึ่งตนเองและให้สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่น มีความได้เปรียบในการแข่งขันเพิ่มขึ้น (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

ตำบลทุ่งแล้ง จังหวัดแพร่ ประกอบด้วยสมาชิกในชุมชนที่ส่วนมากประกอบอาชีพด้าน การเกษตร และทำปศุสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงโคเนื้อ สุกร ปลาและสัตว์อื่น ๆ เป็นอาชีพสำรอง อีกทั้งสร้างผลิตภัณฑ์จากทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน เช่นการทอผ้าฝ้าย เพื่อสวมใส่ และ จำหน่ายแก่ผู้ที่สนใจ สำหรับผลผลิตทางการเกษตรของชุมชนตำบลทุ่งแล้ง ส่วนใหญ่จะประกอบด้วยการผลิตข้าว ส้ม ยางพารา ข้าวโพด ต้นสัก ปลูกองุ่น มันสำปะหลัง และกล้วย ซึ่งส่วนใหญ่มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่ได้จากการผลิต โดยไม่ผ่านการแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มเช่นเดียวกับผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ในชุมชนที่ยังไม่ได้รับการส่งเสริมให้สร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ให้กับผลผลิตของชุมชนเกิดการจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อในพื้นที่ ทำให้ได้ราคาต่ำกว่าตลาด สร้างรายได้ที่ไม่เหมาะสมและคุ้มค่ากับการลงทุน ดังนั้นการหาหนทางเพื่อช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนที่เป็นแรงงานที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และกลุ่มเกษตรกรที่ยังไม่สามารถเข้าใจถึงเทคโนโลยีการผลิตกล้วยในเชิงการค้าเพื่อให้ได้ปริมาณและคุณภาพของผลผลิตสูง เพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิตให้ได้รับรายได้ที่สูงขึ้นที่เหมาะสมและคุ้มค่ากับการลงทุน จากประเด็นปัญหาข้างต้นของชุมชนตำบลทุ่งแล้งดังกล่าว ทีมงานผู้วิจัยมีความสนใจที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อสร้างเสริมอาชีพสร้างเสริมรายได้ของชุมชนด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยทรัพยากรพื้นฐานที่มีอยู่ในชุมชน ได้แก่ ผลผลิตทางการเกษตร ศิลปะวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อความอยู่ดีกินดีของสมาชิกในชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทและความต้องการของชุมชนในการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากผลผลิตทางการเกษตร ของสมาชิกชุมชนตำบลทุ่งแล้ง

2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรในการการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากผลิตผลทางการเกษตรของสมาชิกชุมชนตำบลทุ่งแล้ง

3. เพื่อประเมินผลการฝึกอบรมการสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสูตรในการการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากผลิตผลทางการเกษตรของสมาชิกชุมชนตำบลทุ่งแล้ง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยมีการวิจัยคุณภาพ (Qualitative Research) จากนั้นดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีกลุ่มสมาชิกในชุมชนตำบลทุ่งแล้งเป็นหน่วยในการวิเคราะห์เพื่ออธิบายถึงการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากผลิตผลทางการเกษตร โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในตำบลทุ่งแล้ง จำนวนทั้งสิ้น 7,242 คนจาก 12 หมู่บ้าน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพได้เท่ากับ 12 คน โดยการจัดสรรจำนวน 1 คนต่อหมู่บ้าน แล้วสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพได้เท่ากับ 24 คน โดยการ จัดสรรจำนวน 2 คนต่อหมู่บ้าน แล้วสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) โดยมีหัวข้อการสนทนาเกี่ยวกับบริบทของพื้นที่และความต้องการในการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ ให้กับผลิตผลการเกษตรของชุมชนตำบลทุ่งแล้ง

การวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) มีลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ (1.00 – 5.00) มีส่วนประกอบ ดังนี้ แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม แบบสอบถามเกี่ยวกับกระบวนการอบรม ประกอบด้วยด้านวิทยากร ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ และด้านประโยชน์ที่ได้จากการอบรม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชนในตำบลทุ่งแล้ง อำเภอคลองจังหวัดแพร่ โดยดำเนินการในรูปแบบการจัดกิจกรรม 2 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมศึกษาบริบทและความต้องการของชุมชนพร้อมทำการบันทึกจากการสนทนากลุ่ม และ 2) กิจกรรมการฝึกอบรมโดยการแจกแบบสอบถามหลังการอบรม หลังจากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ และนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์มาตรวจสอบให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อนำคะแนนของกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติและแปลผลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเชิงคุณภาพทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) แล้วทำการสรุปผลของข้อมูลการวิจัยที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมที่ 1

การวิจัยเชิงปริมาณ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา (Descriptive Statistic) คือ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานแล้วทำการแปลผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากผลิตผลทางการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ภายใต้การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนตำบลทุ่งแล้ง อำเภอลอง จังหวัดแพร่ โดยสามารถอธิบายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

1) เพื่อศึกษาบริบทและความต้องการของชุมชนในการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากผลิตผลทางการเกษตรของสมาชิกชุมชนตำบลทุ่งแล้ง ถือได้ว่าเป็นหนึ่งใน 9 ตำบลของอำเภอลอง จังหวัดแพร่ มีพื้นที่ทั้งหมด 224 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 140,000 ไร่ ระยะห่างจากที่ว่าการอำเภอลอง ประมาณ 20 กิโลเมตร เป็นพื้นที่การเกษตรจำนวน 17,352 ไร่ จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 2,584 ครัวเรือน โดยจำนวนประชากรทั้งหมด 7,242 คน แยกเป็นชาย จำนวน 3,653 คน หญิง จำนวน 3,589 คน ความหนาแน่นเฉลี่ย 32.33 คน/ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างหุบเขา มีภูมิประเทศเป็นภูเขาและป่าไม้ มีแม่น้ำยมไหลผ่าน สมาชิกในชุมชนที่ส่วนมากประกอบอาชีพด้านการเกษตร และทำปศุสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงโคเนื้อ สุกร ปลาและสัตว์อื่น ๆ เป็นอาชีพเสริม อีกทั้งมีการสร้างผลิตภัณฑ์จากทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน เช่นการทอผ้าฝ้ายเพื่อสวมใส่ และจำหน่ายแก่ผู้ที่สนใจ สำหรับผลิตผลทางการเกษตรของชุมชนตำบลทุ่งแล้งส่วนใหญ่จะประกอบด้วย การผลิตข้าว สม ยางพารา ข้าวโพด ต้นสัก เงาะ ลองกอง มัน ลำปะหุ่ง และกล้วย

จากการสำรวจความต้องการของกลุ่มสมาชิกในชุมชนตำบลทุ่งแล้ง พบว่าทางกลุ่ม ต้องการใช้ประโยชน์จากกล้วยเพื่อพัฒนาแปรรูปเป็นกล้วยเบรคแตกเป็นการสร้างรายได้และความเข้มแข็งในกระบวนการผลิตของกลุ่ม ดังนั้น การฝึกอบรมเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากกล้วย รวมทั้งความรู้ความเข้าใจเรื่องบรรจุภัณฑ์ และหลักปฏิบัติที่ดีในการผลิตอาหาร (Good Manufacturing Practice, GMP) เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าแก่กล้วยซึ่งเป็นผลิตผลทางการเกษตรที่ทางกลุ่มดำเนินการ นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้ทางกลุ่มมีประสิทธิภาพและพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตบรรจุภัณฑ์ และการตลาด และเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้ยั่งยืนต่อไป

2) เพื่อพัฒนาหลักสูตรในการการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากผลิตผลทางการเกษตรของสมาชิกชุมชนตำบลทุ่งแล้ง

ตารางที่ 1 รายละเอียดเนื้อหาหลักสูตรผลิตภัณฑ์กล้วยเบรคแตก การสร้างแบรนด์ บรรจุภัณฑ์และช่องทางการจำหน่าย

ที่	หน่วยการเรียนรู้	ทฤษฎี (ชั่วโมง)	ปฏิบัติ (ชั่วโมง)	รวม (ชั่วโมง)
1	คุณค่าการต่อยอดเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของ กล้วย	2		2
2	กิจกรรมแปรรูปกล้วยเป็นผลิตภัณฑ์กล้วย เบรคแตก		16	16
3	การสร้างแบรนด์และจัดทำต้นแบบบรรจุ ภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและทันสมัย	2	4	6
4	การส่งเสริมการขายและการตลาด ออนไลน์/ออฟไลน์	2	4	6
รวม		6	24	30

จากตารางที่ 1 พบว่าหลักสูตรผลิตภัณฑ์กล้วยเบรคแตก การสร้างแบรนด์ บรรจุภัณฑ์ และช่องทางการจำหน่าย ประกอบไปด้วย 4 หน่วยการเรียนรู้ คือ 1) คุณค่าการต่อยอดเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของกล้วย 2) กิจกรรมแปรรูปกล้วยเป็นผลิตภัณฑ์กล้วยเบรคแตก 3) การสร้างแบรนด์และจัดทำต้นแบบบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและทันสมัย และ 4) การส่งเสริมการขายและการตลาดออนไลน์/ออฟไลน์ รวมจำนวน 30

ชั่วโมง จากเนื้อหาหลักสูตรข้างต้น ได้ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ค่าความเหมาะสมของเนื้อหาหลักสูตรจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมของหลักสูตร (IOC- Item Objective Congruence Index) ผู้ทรงคุณวุฒิให้ความเห็นโดยรวมว่าหลักสูตรมีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้ในการฝึกอบรม 3) เพื่อประเมินผลการฝึกอบรมการสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสูตรในการการสร้าง มูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากผลิตผลทางการเกษตรของสมาชิกชุมชนตำบลทุ่งแล้ง

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจในการเข้าร่วมการฝึกอบรม

ประเด็นการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ ความพึงพอใจ
ความพึงพอใจด้านวิทยากร	4.58	0.64	มากที่สุด
สิ่งอำนวยความสะดวก	4.54	0.57	มากที่สุด
การให้บริการของเจ้าหน้าที่	4.62	0.63	มากที่สุด
ประโยชน์ที่ได้จากการอบรม	4.60	0.62	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวมทั้งหมด	4.59	0.49	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่าผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมที่ตอบแบบสอบถาม มีผลรวมของระดับความพึงพอใจทุกด้าน ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน เท่ากับ 4.59 ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.49 โดยเรียงลำดับได้ดังนี้ ลำดับแรก เป็นความพึงพอใจด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.62 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.63 รองลงมาเป็นความพึงพอใจ ด้านประโยชน์ที่ได้จากการอบรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 และมีค่า ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.62 ความพึงพอใจด้านวิทยากร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.64 และความพึงพอใจด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.54 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.57 ตามลำดับ

ภาพที่ 1 กลุ่มสมาชิกผเข้าร่วมงานวิจัยและผลิตภัณฑ์ที่ได้จากงานวิจัย

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยในเรื่องการศึกษาบริบทและความต้องการของชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากผลิตผลทางการเกษตรของชุมชน แสดงให้เห็นว่าชุมชนให้ความสำคัญอย่างมากของการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ให้กับผลิตผลชุมชนโดยอาศัยทรัพยากรพื้นฐานที่อยู่ในชุมชน เป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญเป็นอย่างแรก สอดคล้องกับผลการศึกษาของ (Munoz, Castellanos & Salinero, 2011 : 574-594) ที่พบแนวคิดว่า

ทรัพยากรขององค์กรเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้องค์กรมีความได้เปรียบในเชิงแข่งขัน และส่งผลต่อผลการดำเนินงานขององค์กร โดยที่ (Barney, Ketchen & Wright, 2011 : 1299-1315) กล่าวว่าไว้ว่า ความได้เปรียบนี้เกิดขึ้นจากการที่องค์กรสามารถครอบครองและใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่และรักษาทรัพยากรเหล่านั้นไว้ โดยที่คู่แข่งไม่สามารถลอกเลียนแบบหรือหาทรัพยากรอื่นใดมาทดแทนได้ นอกจากนี้ (Men & Hung, 2012 : 151-173) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความรู้ที่อยู่ในตัวของบุคคล ถือเป็นทรัพยากรสำคัญอย่างหนึ่ง การที่องค์กรจะได้เปรียบทางการแข่งขันต้องมีบุคคลถ่ายทอดความรู้จากตัวเองไปให้ผู้อื่น องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นต้องมีการถ่ายทอดต่อ ๆ กันไป เพื่อป้องกันการสูญหาย และนำไปสร้างให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร เช่นเดียวกับผลิตภัณฑ์ ที่จำหน่ายในตลาดชุมชนที่เน้นการผสมผสานวัฒนธรรม ประเพณี เข้าไปในตัวผลิตภัณฑ์ ภายใต้วรร่วมมือร่วมใจในการดำเนินกิจการของชุมชนนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญ อีกทั้งการบริหารจัดการตลาดของกลุ่ม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมเริ่มตั้งแต่การวางแผนการดำเนินงานการมีส่วนร่วมการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ (จินตวิรี เกษมสุข, 2561 : 169-186) ซึ่งพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงเป็นการที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุมการใช้ทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทาง เศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นในฐานะสมาชิกของสังคม และได้พัฒนาภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกันโดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรมีส่วนร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งถึงการติดตาม และประเมินผลเพื่อให้เกิดความเข้าใจและการเรียนรู้ การปรับเปลี่ยนร่วมกัน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อทุกฝ่าย สอดคล้องกับแนวคิดของ (Cohen and Uphoff, 1980) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินการในองค์กรหรือชุมชน มีความสำคัญและจำเป็นต่อการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของบุคลากรในทุก ๆ ฝ่ายที่มีความร่วมมือร่วมใจประสานงาน และความรับผิดชอบร่วมกัน เพราะการร่วมคิดร่วมทำของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเป็นพลังส่งเสริมให้การจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยที่ผู้ที่มีส่วนร่วมเป็นผู้รับผิดชอบประโยชน์จากองค์กรรวมทั้งผู้ประเมินผล

ทั้งนี้การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากผลิตผลของชุมชนเป็นปัจจัยที่ควรให้ความสำคัญเนื่องมาจากสมาชิกในชุมชนที่มีความต้องการจำหน่ายสินค้าของชุมชนให้มาก ๆ จึงคิดหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะทำให้ผลิตภัณฑ์ของตนเองมีความโดดเด่น มีความพิเศษ แตกต่างจากผลิตภัณฑ์ของชุมชนอื่น ๆ อีกทั้ง หน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนแนวความคิดเหล่านี้ ในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ด้วยการผสมผสานวัฒนธรรม อัตลักษณ์ของชุมชน หรือสร้างควมมีลักษณะพิเศษเฉพาะให้กับผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างความต้องการอยากได้มาครอบครองของลูกค้า ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำหรับ (Theepapan, 2004) และ (Wiphawin, 2003) ที่ได้กล่าวถึงแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ที่เน้นกระบวนการอันทำให้ผลิตภัณฑ์ดีขึ้นเป็นการนำเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่ต่อลูกค้า ซึ่งแตกต่างจากผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมทำให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อได้ โดยผลิตภัณฑ์ใหม่สามารถทดแทนผลิตภัณฑ์เดิมได้ แต่มีลักษณะที่แตกต่างจากไปจากผลิตภัณฑ์เดิมอย่างสิ้นเชิง หรือเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ได้จากการปรับปรุง ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แล้วให้ดูดีขึ้นหรือตรงกับความต้องการของลูกค้ามากขึ้น สอดคล้องกับ (พินพิสนีย์ พรหมศิริ, 2547: 65) ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ ไว้ว่า การสร้างมูลค่าเพิ่มที่มากกว่าคู่แข่งจะทำให้สามารถตอบสนองความต้องการ และทำให้ผู้บริโภคเกิดความพึงพอใจมากยิ่งขึ้น ซึ่งการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์อาจทำได้ด้วยการเสนอ ผลประโยชน์ที่ผู้บริโภคต้องการ การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์สามารถสร้างความเชื่อมั่น และความไว้วางใจจากผู้บริโภคที่ดีที่สุด เพราะทำให้ผู้บริโภคเชื่อมั่นในคุณภาพของผลิตภัณฑ์นำไปสู่การแสวงหาผลิตภัณฑ์เหล่านั้นเพื่อมาครอบครองสอดคล้องกับงานวิจัยของ (บุญทววรรณ วิงวอน และคณะ, 2560 : 233-

242) ที่ได้กล่าวถึงแนวทางในการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ชุมชน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ว่าคนในชุมชนได้มีการวางแผนต่อยอดทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน โดยการวางแผนระหว่างชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดตั้งกลุ่มในชุมชนในการประยุกต์ใช้ทรัพยากรในชุมชนด้วย การแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ เพราะการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ ทำให้เกิดการสร้างนวัตกรรมทางผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนทั้งจากที่มีอยู่เดิมและสร้างขึ้นใหม่ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการสร้างผลผลิตและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์และบริการ ตลอดจนส่งเสริมอาชีพที่เป็นประโยชน์ และนำไปสู่ความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริงผ่านการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การรวมตัวกันของสมาชิกในชุมชน มีพื้นฐานมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง โดยรวมตัวกันเป็นกลุ่มของคนในชุมชนเพื่อประกอบกิจการโดยใช้ทุนและทรัพยากรพื้นฐานที่มีในชุมชนทำให้เกิดมีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ

อนึ่งจากผลงานวิจัยพบว่าเข้าร่วมโครงการ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงและมีสถานภาพสมรส ส่วนใหญ่จะมีอายุมากกว่า 60 ปี ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตรกรรม รองลงมาประกอบอาชีพรับจ้าง ซึ่งส่วนใหญ่จะมีรายได้ น้อยกว่า 5,000 แสดงให้เห็นว่าปัจจุบันผู้หญิงกำลังเข้ามามีบทบาทสำคัญและเป็นฟันเฟืองในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการดำเนินกิจกรรมในชุมชนต่าง ๆ ผู้หญิงจะเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการดำเนินกิจกรรมในชุมชนและสังคม อีกทั้งการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากผลิตผลชุมชน ดังที่ (อรรชกา ศรีบุญเรือง, 2560 : 102) ได้กล่าวในพิธีเปิดการประชุมทางวิชาการด้านการส่งเสริมผู้ประกอบการสตรีว่าประเทศไทยมีสัดส่วนแรงงานสตรีและผู้ประกอบการสตรีสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Sarfraz et al., 2014: 1-11) ที่พบว่าปัจจุบัน ผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะมีบทบาทมากขึ้นในการเป็นผู้ประกอบการ สำหรับอายุผู้ประกอบการและระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจนั้นสอดคล้องกับข้อค้นพบของ (George Deep, 2015) ที่ได้สังเคราะห์ งานวิจัยจำนวนมากและพบว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่จะเริ่มต้นการทำธุรกิจในช่วงอายุ 40 ปี ขึ้นไปและเมื่ออายุมากกว่า 55 ปี จะเริ่มมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนในระดับสูงทั้งในด้านการบริหารจัดการและการหาแหล่งเงินทุน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากผลการวิจัย พบว่า ปัญหาที่สำคัญของการพัฒนาสร้างอาชีพอย่างต่อเนื่อง คือ แรงงาน เนื่องจากแรงงานส่วนใหญ่มีอาชีพหลักอยู่แล้วและมีอาชีพจากกิจกรรมที่ไปพัฒนาเป็นเพียงอาชีพเสริม เพราะมีผลตอบแทนที่ดีกว่าการสร้างอาชีพจากการต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ เนื่องจากต้องอาศัยความอดทนและระยะเวลาในการสร้างผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่รู้จักทำให้คนในชุมชนมีความสนใจแต่ไม่ทำไปพัฒนาต่อยอดอย่างต่อเนื่อง และเลือกที่จะทำการเกษตรที่เห็นผลตอบแทนจำนวนมากกว่าทางหลักสูตรควรเพิ่มการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยเน้นการสร้างหลัก แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์โดยผ่านเรื่องเล่า (Story Telling) เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ที่มาจากธรรมชาติเพื่อพัฒนาตลาดให้กว้างขวางมากขึ้น และยังสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มมูลค่าทางผลิตภัณฑ์ให้มากขึ้นทำให้แรงงานรุ่นเก่าช่วยสร้างและรุ่นใหม่ช่วยพัฒนา และให้ความสำคัญอยากกลับมาพัฒนาสินค้าจากชุมชนให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

ในส่วนของชุมชนหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการศึกษานี้เป็นแนวทาง ในการขับเคลื่อนการพัฒนาศักยภาพและต่อยอดสินค้าทางการเกษตรให้เกิดประโยชน์เชิง พาณิชนัยเพิ่มขึ้นโดยกระตุ้น

และส่งเสริมให้เกษตรกรเห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพ ของตนเองให้ก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก มีการพัฒนาและนำเอาเทคโนโลยีและนวัตกรรมเข้ามาใช้ในการผลิตเพื่อให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐานโดยชุมชนเกษตรกรจะต้องมีการวางแผนในการปรับตัวและเพิ่มการเรียนรู้ในการพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้นให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก ได้แก่ การศึกษาเพิ่มเติมองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่จะนำมาประยุกต์ใช้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เชี่ยวชาญในด้านการนำสินค้าทางการเกษตรที่ตนเองผลิตได้ไปต่อยอดให้เกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์เพิ่มขึ้น เช่น พัฒนาจนได้มาตรฐานได้เครื่องหมาย ออย. นอกจากนี้ เกษตรกรจะต้องมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติจากเดิมที่ยึดติดกับการทำการเกษตรแบบเดิม ๆ มาเป็นการเปิดรับการเปลี่ยนแปลง เรียนรู้ในการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยแนวทางเศรษฐกิจเชิง สร้างสรรค์

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งต่อไปควรที่จะศึกษาผลกระทบของการระบาดของโคโรนาไวรัสที่มีต่อกลุ่มเกษตรกรชุมชนท้องถิ่น และด้านการต่อยอดภาคการเกษตรให้เกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์ และสาธารณะภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของทุกชุมชน หลังจากนั้นทำการคัดเลือกชุมชนที่มีศักยภาพของจังหวัดแพร่ มาเป็นตัวอย่างของชุมชนในการวางแผนการต่อยอดภาคการเกษตรของชุมชนจังหวัดแพร่ ให้เกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์ และสาธารณะต่อจากนั้นการวิจัยควรบูรณาการการทำงานกับชุมชนนอกจังหวัดแพร่ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายของการขยายผลการวิจัยให้เกิดประโยชน์ของการนำไปใช้ให้มากขึ้น รวมถึงการวางแผนการต่อยอดภาคการเกษตรให้เกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์และสาธารณะร่วมกับชุมชนในประเทศอาเซียนทั้ง 9 ประเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาสินค้าเกษตรอย่างยั่งยืนและเกิดประโยชน์ร่วมกันมากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- งานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดแพร่. (2565). *แผนพัฒนาจังหวัดแพร่ พ.ศ.2561-2565* (ฉบับทบทวน พ.ศ. 2565). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://phrae.go.th/file_strategic/strategic.php. [พฤษภาคม 18].
- จินตวิรี เกษมสุข. (2561). “แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน Public Participation Approach for Sustainable Community Development”, *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยบูรพา*. 26(5):169-186.
- บุญทวรรณ วิงวอน, อาชวิน ใจแก้ว, อัจฉรา เมฆสุวรรณ, และปิยนุช คำเงิน. (2560). การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มผู้สูงอายุ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย. *การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5 ณ คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*. 19 ธันวาคม.
- พินพิสนีย์ พรหมศิริ. (2547). *กลยุทธ์การตลาดสำหรับยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพมหานคร : ประชาชาติธุรกิจ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)*. กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี,
- อรรชกา ศรีบุญเรือง. (2565). *การประชุมทางวิชาการด้านการส่งเสริมผู้ประกอบการสตรี (Woman's Entrepreneurship Conference Bangkok 2017)*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.sti.or.th/news-detail.php?news_id=165 [พฤษภาคม 18]
- อารีย์ นัยพินิจ ภัทรพงษ์ เกริกสกุล และธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร. (2557). “การปรับตัวภายใต้ กระแสโลกาภิวัตน์. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา*. ปีที่ 7(1): 1-17.

- Andriopoulos, C. and Lowe, (2000). An Enhancing organizational creativity: The process of perpetual challenging. *Management Decision*, 38(10): 734-742.
- Barney, J. B., Ketchen, D. J., & Wright, M. (2011). The future of resource-based theory revitalization or decline?. *Journal of management*, 37(5): 1299- 1315.
- Cohen, John M. and Uphoff, Norman T. Participation's Place in Rural Development: *Seeking Clarity Through Specificity World Development*. Vol 8.
- George Deep. (2022). *Does Age Matter For Entrepreneurial Success?*. [Online]. Available : 2015. <https://www.forbes.com/sites/georgedeep/2015/04/16/does-age-matter-for-entrepreneurial-success/#2c8df8ce30f1> Retrieved from [May 18].
- Men, L. R., & Hung, C. J. F. (2012). Exploring the roles of organization-public relationships in the strategic management process: Towards an integrated framework. *International Journal of Strategic Communication*, 6(2): 151-173.
- Munoz Castellenos, R. M., & Salinero Martin, M. Y. (2011). Training as a source of competitive advantage: performance impact and the role of firm strategy, the Spanish case. *The international journal of Human Resource Management*, 22(3): 574-594.
- Sarfaraz, L., Faghih, N., & Majd, A.A. (2004). The relationship between woman entrepreneurship and gender equality. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 2(1), (2014): 1 – 11.
- Theepapan, P. *Marketing Management*. Bangkok: Amon printing,
- Wiphawin, N. *New product development skills*. Bangkok: SE-Educations, 2003.
- Trompenaars, F. and Hampden-Turner, (2010). *Riding the waves of Innovation*. New York: McGraw-Hill.